

Izobraževanje za trajnostni razvoj – gonilna sila ciljev trajnostnega razvoja

Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 (Agenda 2030), ki vključuje 17 ciljev trajnostnega razvoja, je bila leta 2015 sprejeta soglasno s strani vseh držav članic Organizacije združenih narodov. Osrednji namen te globalne pobude je vzpostaviti trden in celovit okvir za učinkovitejše usklajevanje prizadevanj pri doseganju »miru in blaginje za ljudi in planet« (OZN, 2025). Ključni pogoj za sprejemanje kakršnih koli ukrepov v smeri uresničevanja teh ciljev – ne glede na vlogo ali naravo posameznega akterja – je zavedanje o obstoječih izzivih ter poznavanje možnih rešitev. Prav zato imajo dejavnosti ozaveščanja in izobraževanja, ki potekajo na svetovni ravni, izjemen pomen, saj različnim deležnikom posredujejo ključne informacije o problematiki in načinih njenega reševanja.

Za uspešno uresničevanje ciljev trajnostnega razvoja ni dovolj, da ukrepe sprejemajo zgolj vlade, institucije in industrijski sektor. Ključno je tudi, da je čim širši krog prebivalcev seznanjen z obstoječimi izzivi, da ima ustrezno naravnost ter – kar je bistvenega pomena – razpolaga z znanjem in spretnostmi, ki omogočajo učinkovito sodelovanje. Širjenje vrednot in izpolnjevanje navedenih pogojev med čim večjim številom ljudi sta osrednja cilja pristopa *vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (VITR)*. VITR je prepoznan tako kot sestavni del cilja 4.7 Agende 2030 kot tudi orodje, ki omogoča njegovo uresničitev ter prispeva k doseganju drugih ciljev trajnostnega razvoja. Drugi odbor Generalne skupščine Združenih narodov je na svojem 7. zasedanju VITR opredelil kot »integralni element cilja za kakovostno izobraževanje in ključno orodje za uresničevanje vseh drugih ciljev trajnostnega razvoja,« kar dodatno

potrjuje njegov strateški pomen. Za bolj jedrnato razumevanje UNESCO opredeljuje VITR kot didaktični pristop, ki opremlja učence z znanjem za sprejemanje premišljenih odločitev in odgovorno delovanje v korist okoljske celovitosti, gospodarske vzdržnosti ter pravične družbe – za sedanje in prihodnje generacije (UNESCO, 2018).

Zgodovinsko gledano je prvi dokument, ki je uradno prepoznal pomembno vlogo izobraževanja v globalnih prizadevanjih za trajnostni razvoj, Agenda 21. Gre za akcijski načrt, ki so ga oblikovali Združeni narodi in ki ga je leta 1992 na »Svetovnem vrhu o Zemlji« v Riu de Janeiru sprejelo 178 nacionalnih vlad (ICLEI, 2012). Petindvajset let pozneje je UNESCO pripravil jasne in strukturirane smernice za podporo uvajanju pristopa vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (VITR) v različnih kontekstih in okoljih.

Učni cilji vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj

Kot poudarjata Wals in Lenglet, kompleksnost in medsebojna prepletenost sodobnega sveta ustvarjata specifične in zahtevne pogoje za posameznike, ki želijo spodbujati spremembe in soustvarjati prihodnost. Zaradi številnih novih in zapletenih izzivov, ki jih ni mogoče reševati zgolj z linearnim sledenjem vnaprej določenim načrtom, morajo ti posamezniki razviti nabor kompetenc, ki jim omogočajo razumevanje, učinkovito usmerjanje ter vplivanje na lastno realnost. Te sposobnosti presegajo zgolj prilagajanje obstoječim razmeram; vključujejo prepoznavanje temeljnih okvirov in sistemov, ki so privedli do nastanka trenutnih okoliščin, ter aktivno iskanje načinov za doseganje trajnih sprememb. Z razvijanjem takšne zmožnosti želi VITR posameznikom zagotoviti orodja za odpravljanje vzrokov težav, ne le za soočanje z njihovimi posledicami. Wals in Lenglet takšne posameznike opredelujeta kot »državljane trajnostnosti«. UNESCO je prepoznal naslednje kompetence kot ključne prečne zmožnosti, ki jih morajo imeti državljani trajnostnosti (UNESCO, 2017; Wals in Lenglet, 2016).

Kompetenca samorefleksije – sposobnost razumevanja lastne vloge v globalnem sistemu in lokalni skupnosti ter zmožnost stalnega vrednotenja te vloge. Vključuje tudi sposobnost prepoznavanja in obvladovanja lastnih čustev.

Kompetenca systemskega mišljenja – sposobnost prepoznavanja in razumevanja delovanja kompleksnih, medsebojno povezanih sistemov ter njihovega vpliva v različnih okoljih in domenah. Temelji tudi na zmožnosti obvladovanja določene stopnje negotovosti.

Kompetenca anticipacije – sposobnost predvidevanja in razumevanja različnih možnih prihodnosti, izidov ali posledic ter njihovega vrednotenja kot pozitivnih ali negativnih. Vključuje razumevanje njihove verjetnosti ter zmožnost izvajanja ukrepov za preprečevanje negativnih scenarijev. Omogoča tudi oblikovanje lastnih vizij prihodnosti.

Kompetenca kritičnega mišljenja – sposobnost analize in refleksije obstoječih praks, norm in splošno sprejetih prepričanj ter njihovo vrednotenje na podlagi lastnih stališč in svetovnega nazora. Vključuje tudi kritično presojo lastnih dejanj.

Strateška kompetenca – sposobnost sodelovanja pri oblikovanju novih načrtov in okvirov, usmerjenih v izboljšanje trajnosti družbe na lokalni in globalni ravni.

Kompetenca sodelovanja – sposobnost učinkovitega sodelovanja z drugimi, ki vključuje učenje, prepoznavanje in spoštovanje potreb, dejanj in prepričanj drugih, zmožnost empatije, občutljivosti, reševanja skupinskih problemov ter spodbujanje participativnega pristopa.

Normativna kompetenca – sposobnost razumevanja norm, vrednot in prepričanj, ki usmerjajo posameznikova dejanja, ter zmožnost pogajanja o vrednotah, ciljih in načelih trajnosti, zlasti v pogojih negotovosti, konfliktov interesov ali nepopolnih informacij.

Kompetenca integriranega reševanja problemov – zmožnost uporabe različnih pristopov k reševanju kompleksnih izzivov z namenom oblikovanja vključujočih, pravičnih rešitev, ki spodbujajo trajnostnost. Temelji na integraciji vseh zgoraj navedenih kompetenc.

Poleg teh prečnih kompetenc UNESCO opredeljuje tudi specifične kompetence, povezane z izboljševanjem kazalnikov posameznih ciljev trajnostnega razvoja (UNESCO, 2017).

Pot naprej

V zadnjih letih je glavni okvir za izvajanje pristopa VITR na globalni in nacionalni ravni opredelil UNESCO v dokumentu *Education for Sustainable Development: A Roadmap*. Ta načrt določa ključna področja in izzive, na katere se je treba osredotočiti, ter jih razvršča v več prednostnih akcijskih področij:

- **Krepitev politik** – Odločevalci na področju izobraževanja naj si prizadevajo vključiti VITR in njegova načela v različne segmente izobraževalnih politik, zlasti v okvire, neposredno povezane z uresničevanjem ciljev trajnostnega razvoja.
- **Preoblikovanje učnih okolij** – Potrebno je izboljšati usklajenost učnih sistemov s pristopom VITR, tako z vidika učnih vsebin kot tudi načel, vrednot in delovanja

izobraževalnih ustanov. Pomembno je tudi ustvarjanje okolja, ki omogoča celostno vključevanje VITR v delovanje ustanove in krepi sodelovanje z lokalno skupnostjo.

- **Krepitev zmogljivosti izobraževalcev** – Vloga učiteljev pri izvajanju VITR je ključna. Izobraževalci morajo pridobiti ustrezno usposabljanje, imeti dostop do medsebojnega učenja (*peer-to-peer learning*) ter postati nosilci pozitivnih sprememb.
- **Opolnomočenje in mobilizacija mladih** – Mladi so ključni akterji, saj bo njihova generacija nosila posledice netrajnostnega razvoja. Pomembno je, da postanejo zagovorniki vključevanja VITR v izobraževalna okolja, tudi preko družbenih omrežij.
- **Pospeševanje ukrepov na lokalni ravni** – Sodelovanje lokalnih akterjev je nujno za povečanje učinkovitosti prizadevanj, povezanih z VITR. Lokalni ukrepi morajo biti usklajeni, hkrati pa naj lokalne skupnosti delujejo kot »laboratoriji VITR«, ki sami postanejo nosilci sprememb (UNESCO, 2020).

Izobraževanje je izjemno močno orodje, ki oblikuje našo sedanost in prihodnost. Ena ključnih nalog sodobnega časa je, da to orodje uporabimo na ustrezen način – za razvoj razumevanja sistemskih kompleksnosti, ki nas obdajajo, ter za opremljanje vseh posameznikov z znanjem in spretnostmi, potrebnimi za spodbujanje pozitivnih sprememb.

Le s sodelovanjem in skupnimi prizadevanji lahko dosežemo cilje trajnostnega razvoja. Uvajanje pristopa VITR po vsem svetu predstavlja prvi, temeljni korak k povečanju učinkovitosti vseh povezanih ukrepov. To je korak, ki bi ga morali narediti vsi.

Reference

ICLEI, *FAQ: ICLEI, the United Nations, and Agenda 21*, 2012, <https://web.archive.org/web/20121212203307/http://www.icleiusa.org/about-iclei/faqs/faq-iclei-the-united-nations-and-agenda-21#what-is-agenda-21>

Leicht, A., Heiss, J., Won Jung Byun, *Issues and trends in education for sustainable development*, UNESCO, 2018, <https://doi.org/10.54675/YELO2332>, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261445>

UNESCO, *Education for Sustainable Development: a Roadmap*, 2020, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>

UNESCO, *Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives*, 2017, <https://doi.org/10.54675/CGBA9153>, <https://www.unesco.org/en/articles/education-sustainable-development-goals-learning-objectives>

OZN, *The 17 Goals*, 2025, <https://sdgs.un.org/goals>

Wals, E. J., Lenglet, F., *Sustainability citizens: collaborative and disruptive social learning*, 2016, https://www.researchgate.net/publication/305330742_Sustainability_citizens_collaborative_and_disruptive_social_learning